

УДК 372.4 (475)

П 12

Віта ПАВЛЕНКО

orcid.org/0000-0001-8528-4054

СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНА ВЗАЄМОДІЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЛЬЩІ

У статті виділено особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі Польщі. Представлено різні методики розвитку креативного потенціалу учнів початкової школи. Проаналізовано принципи розвитку креативності К. Szmida, А. Tokarza; модель розвитку креативного потенціалу R. Ripple'a. Розглянуто сутність понять «креативність», «креативна компетенція», «компетентність молодшого школяра», «суб'єкт-суб'єктна взаємодія».

Ключові слова: креативність, креативна компетенція, компетентність молодшого школяра, об'єкт, суб'єкт, суб'єкт-суб'єктна взаємодія.

Постановка проблеми. У час стрімкого розвитку соціально-економічної ситуації у світі загалом і в Україні зокрема якісно змінюються вимоги, що ставляться суспільством до особистості. Від випускника школи вимагається високий рівень самостійності, розвинені креативна уява, творче мислення і абсолютна сформованість ключових компетентностей. А зі зміною соціальних вимог до людини змінюються зміст, форми і методи процесу навчання та виховання, які готують майбутніх випускників шкіл до трудової діяльності. Нові цінності та орієнтири освіти (індивідуально-особистісний підхід у навчанні, суб'єкт-суб'єктні відносини вчителя та учнів тощо), а також сучасні досягнення науки багато в чому визначають вибір технологій, яким педагоги все частіше віддають перевагу на цьому етапі розвитку освіти.

Виникає потреба в креативних формах, методах навчання, які розвивають здатність до оригінальної думки та креативної дії. Креативність можлива у всіх областях людської діяльності, зокрема в мистецтві, науці, навчанні, іграх та інших сферах повсякденного життя. Усі люди мають здібності до креативної дії. Для цього потрібні відповідні умови й достатні знання та навички.

У результаті здійсненого аналізу з'ясовано, що розвиток креативності особистості в ЄС названо одним із чотирьох стратегічних завдань у галузі освіти до 2020 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало праць польських учених присвячені проблемі креативності школярів, а саме таким її аспектам, як: *педагогічний відбір* Я. Давід (J. Dawid), В. Радван (W. Radwan), Б. Наврочинський (B. Nawroczyński), Я. Рейковський (J. Reykowski), Б. Суходольський (B. Suchodolski); *особливості характеру креативних школярів* Л. Бандура (L. Bandura), І. Божим (I. Borzym), А. Гуральський (A. Góralski), Б. Дирда (B. Dyrda), М. Партика (M. Partyka); *навчання та виховання креативних школярів* Д. Екерт-Олдройд (D. Ekiert-Oldroyd), Я. Лащик (J. Łaszczuk), Т. Мечковська (T. Męczkowska), Я. Швемін (J. Szwemin), В. Конаткевич (D. Konatkiewicz), Е. Янович (J. Janowicz), В. Квятнова (W. Kwiatniowa), Т. Левовицький (T. Lewowicki), С. Мешальський (S. Mieszalski), А. Налясковський (A. Nalaskowski), С. Палка (S. Palka), Ю. Савінський (J. Sawiński), К. Шмідт (K. Szmidt); *творчий процес* Е. Ненцка (E. Nęcka), С. Палка (S. Palka), С. Попек (S. Poppek); *розвиток здібностей дитини* А. Сенковський (A. Sęnkowski), Й. Чесліковська (J. Cieślukowska); *підготовка вчителя до роботи з креативними учнями* А. Гуральський (A. Góralski), Д. Екерт-Грабовська (D. Ekiert-Grabowska), Я. Лащик (J. Łaszczuk), В. Панек (W. Panek), Й. Чесліковська (J. Cieślukowska).

Мета статті – виділити особливості суб'єкт-суб'єктної взаємодії; проаналізувати різні методики розвитку креативного потенціалу школярів початкової школи.

К. Шмідт (K. Szmidt) зазначає, що креативність – це здатність людини генерувати нові, цінні продукти (речі, ідеї, методи роботи і т.д.) [13].

У польській навчальній програмі у «**Podstawie programowie**» прописані компетентності, якими повинні володіти учні. Початкове навчання розділене на два етапи: 1 етап – I – III класи, 2 етап – IV – VI класи [10].

Мета загальної освіти у початковій школі:

1) засвоєння учнями найважливішої інформації щодо фактів, принципів, теорії й практики, пов'язаної в основному з відомими учням явищами (przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów; przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów);

2) розвиток умінь застосовувати отримані знання під час виконання вправ та розв'язку проблемних ситуацій (zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów);

3) формувати необхідні в сучасному світі якості (kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie).

До основних умінь належать:

1. Читання – як звичайна дія, як уміння розуміти, використовувати та обробляти тексти; емоційний, інтелектуальний та моральний розвиток та суспільна діяльність (czytanie – rozumiane zarówno jako prosta czynność, jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa);

2. Математичне мислення – уміння використовувати основні математичні знання в щоденному житті та здійснення найпростіших математичних операцій (myślenie matematyczne – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych);

3. Наукове мислення – уміння формулювати висновки емпіричного спостереження над природою та суспільством (myślenie naukowe – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa);

4. Комунікаційні вміння застосовувати польську та іноземну мови в мовленні та на письмі (umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie);

5. Уміння застосовувати сучасні інформаційні і комунікаційні технології, зокрема для пошуку і використання інформації (umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji);

6. Уміння навчатися, щоб задовольнити природну цікавість до навколишнього світу, виявити свої здібності й підготуватися до подальшого навчання (umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji);

7. Уміння працювати в колективі (umiejętność pracy zespołowej).

В Україні у **«Навчальній програмі для загальноосвітніх навчальних закладів»** прописані компетентності, якими повинні володіти учні початкової школи (див. табл. 1)

У контексті проблеми розвитку креативності виникає інтерес до організації педагогічного супроводу, спрямованого на створення креативного середовища в освітньому закладі. Він відбувається навколо інтересів дитини і виконує функцію адаптації школи до індивідуальних особливостей і суб'єктивних потреб учнів. У сучасній педагогіці порушується актуальне питання про те, що креативна компетенція має вирішальне значення у роботі вчителів [6, 43].

Таблиця 1. Компетентності, якими повинні володіти учні початкової школи України

№ п/п	Навчальний предмет	Компетентності
1.	Математика (1 – 4 класи)	Предметні компетенції – обчислювальні, інформаційно-графічні, логічні, геометричні, алгеброїчні.
2.	Українська мова (1 – 4 класи)	Комунікативна компетентність молодшого школяра, соціокультурна компетентність та компетентність уміння вчитися.
3.	Природознавство (1 – 4 класи)	Природознавча компетентність учнів.
4.	Музичне мистецтво (1 – 4 класи)	Світоглядні, ціннісно-орієнтовані, навчально-пізнавальні, творчо-діяльнісні, комунікативні компетентності.
5.	Образотворче мистецтво (1 – 4 класи)	Комплекс ключових, міжпредметних і предметних компетентностей.
6.	Мистецтво (1 – 4 класи)	Комплекс ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей.
7.	Літературне читання (2 – 4 класи)	Читацька компетентність молодших школярів, яка є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей.
8.	Сходинки до інформатики (2 – 4 класи)	Інформаційно-комунікаційні компетентності (ІКТ-компетентності) та ключові компетентності.
9.	Я у світі (3 – 4 класи)	Соціальні і життєві компетентності.
10.	Трудове навчання (1 – 4 класи)	Предметно-перетворювальна компетентність учнів.
11.	Основи здоров'я (1 – 4 класи)	Компетентність зі збереження здоров'я учнів.
12.	Фізична культура (1 – 4 класи)	Ключові компетентності: соціальні, мотиваційні, функціональні.

Педагогічна діяльність, що спрямована на створення креативного середовища, має низку характерних *ознак*: увага вчителя до незвичайних запитань; увага вчителя до незвичайних ідей; демонстрація цінності дитячих ідей; надання учням більшої самостійності; створення вільних навчальних умов.

У процесі викладання, що базується на принципах педагогічного супроводу, акцент робиться не на програмному матеріалі, а на організа-

ції індивідуальної пізнавальної діяльності на основі знання її психологічної природи, і вчитель допомагає дітям відчувати власне значення, віру в себе.

В умовах такого навчання педагог стає не інформатором, а координатором, організатором діалогу, консультантом учнів із урахуванням їхніх індивідуальних особливостей. Він здійснює пошук найбільш ефективних форм та методів засвоєння знань, заохочує цікаві знахідки, аналізує невдалі спроби, стимулює дітей до усвідомлення своїх поразок та невдач. Такий підхід до розвитку креативності є найбільш оптимальним в умовах навчально-виховного процесу школи [1, 112].

Відомо, що можна бути творчою людиною, але не досягти жодних результатів. Для розвитку креативності необхідно мати сильні особистісні якості, внутрішню витримку та підтримку ззовні. Важливу роль відіграють також мотивація досягнення, наявність знань (креативна грамотність), які дозволяють оцінити ефективність різних варіантів рішень, і відповідні ціннісні орієнтації, які дають можливість реалізувати креативну ідею. Для трансформації дитячої креативності в дорослу, завданням якої є створення принципово нового значимого для суспільства продукту, дитина повинна набути якості, які допоможуть їй подолати супротив суспільства. Таким чином, провідну роль у детермінації креативної поведінки відіграють мотивація, ціннісні орієнтації та особистісні риси.

О. Яковлева виділяє такі характеристики креативності: а) креативність розкривається у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії; б) креативність у певній формі завжди адресується іншій людині. На думку дослідниці, характеристики креативності не предметні, тобто не передбачають наявності продукту (матеріального чи ідеального), а процесуальні, оскільки креативність розглядається як процес прояву власної креативності [4, 28 – 43].

Т. Malinowski зазначає, що розвиток креативності залежить від віку та рівня розумового розвитку учнів і самих учителів (поколінь). Розвиток креативності, орієнтований на добробут іншої людини, піклування про суспільство загалом [9].

К. Konarzewski зазначає: учитель розуміє, що він дає більше, ніж отримує – у сенсі винагороди, оцінки його внеску в роботу. Польські вчителі вирізняються хорошими манерами, високими моральними й етичними якостями. І таке ставлення до педагогічної праці залишається незмінним, незважаючи на шкільні реформи [8].

У праці «Педагогіка творчості» К. Шмідт (К. Szmidt) пише, що саме в школі слід експериментувати, створюючи щось нове, роблячи помилки. За його словами, слід дізнатися, чи креативною є школа, щоб перевірити свої знання та навички. Відбувається перехід до креативної школи [13].

У Польщі все більше університетів об'єднує дослідників креативності. Розробляються нові ідеї, спрямовані на розвиток креативності, які

можуть бути джерелом натхнення для вивчення концепції розвитку креативності школярів. Прикладом є міжнародний журнал «Креативність: Теорія – Дослідження – Результат» («Creativity: Theories – Research – Applications»), у якому відображуються нові теорії креативності, наукові дослідження і практичні результати у сфері розвитку креативності школярів.

Важко не погодитися з твердженням, що успіх будь-якої шкільної реформи залежить від якості професійної підготовки вчителів, їхнього професіоналізму й компетентності. Тому увага зосереджується на розвитку креативних компетенцій у підготовці педагогічних кадрів, а також у креативності самих учителів під час їхнього подальшого професійного розвитку. Перевага віддається креативним учителям, відкритим до інноваційних методів навчання. Стиль роботи вчителя полягає у виході за межі прийнятого, базується на оригінальності, креативності, прагненні змін, підтримується цікавістю, сміливістю у думках і діях. Креативність у роботі вчителя є необхідною умовою для стимулювання розвитку креативності школярів [6, 44].

Модель розвитку креативного потенціалу R. Ripple'a включає: модель усунення бар'єрів та модель стимулювання розвитку креативності.

Модель усунення бар'єрів у навчальних закладах передбачає, що кожна людська істота має креативний потенціал, який часто блокується зовнішніми та внутрішніми бар'єрами. Завданням освітніх програм є усунення бар'єрів на шляху розвитку креативного потенціалу людини. Методи взаємодії повинні спиратися на усунення таких бар'єрів, як швидкість мислення, домінування аналітичного мислення, прагнення до успіху, конформізм.

К. Шмідт підкреслює, що поняття «креативність» повинно стосуватися тільки людини, а не як продукту творчого процесу [11]. Вчений виділяє декілька характеристик, які формують образ креативної людини. До них належать:

✓ особливий спосіб сприйняття світу (наприклад, здивування, захоплення, свіжість зору) (**szczególny sposób postrzegania świata (np. dziwienie się, zdumienie, świeżość spojrzenia)**);

✓ відкритість і терпимість до двозначності (**otwartość umysłu i tolerancja dla dwuznaczności**);

✓ незалежність і сміливість (**niezależność i odwaga**);

✓ відсутність страху перед невідомим (**brak obawy przed nieznanym**);

✓ спонтанність і експресивність (**spontaniczność i ekspresywność**);

✓ здатність сконцентруватися й захопитися завданням (**zdolność koncentracji i fascynacja zadaniem**);

✓ доброзичливе почуття гумору (**życzliwe poczucie humoru**);

✓ соціалізація і готовність діяти для інших і з іншими (**uspołecznienie i chęć działania dla innych i z innymi**);

✓ можливість інтеграції протилежностей (**zdolność do integrowania przeciwieństw**) [11].

К. Шмідт зазначає, що не всі люди креативні, тому повинні застосовуватися конкретні технології і методи, щоб розвивати креативність на уроках та під час тренінгів. Їх основна мета полягає в розвитку гнучкості і оригінальності мислення [13, 98 – 114].

Для того, щоб ефективно допомогти дитині в розвитку креативності, в ході навчальної взаємодії, вчитель повинен уміти здійснити діагностику стану розвитку дитини.

Учитель, який є креативним, легше сприймає інших людей, розпізнає і розуміє їх психологічний стан і риси, які виявляються в повсякденному житті, як правило, у процесі взаємодії. Крім того, креативний учитель може свідомо створювати навчальні ситуації для діалогу, обміну та обговорення матеріалу.

Якості креативного вчителя: сила, гнучкість, витривалість, координація розуму, абнотивність.

Сила розуму – здатність учителя зосередитись на тому, що потрібно, і настільки, наскільки необхідно.

Гнучкість розуму – здатність учителя переключатись із одного перебігу думок на інший. Це вміння нестандартно мислити.

Витривалість – здатність учителя тривалий час підтримувати високий рівень активності, не відволікаючись і не втрачаючи координації.

Координація розуму – здатність учителя оперувати одночасно кількома поняттями, зберігаючи рівновагу за будь-яких обставин.

Абнотивність – комплексна здатність учителя до адекватного сприйняття, осмислення і розуміння креативного учня, здатність помітити креативного учня і надати необхідну психолого-педагогічну підтримку в процесі актуалізації та реалізації його творчого потенціалу [3, 15 – 21].

Передбачається така креативна освітня ситуація, яка є системою умов і стимулів до більш-менш спонтанної діяльності, у якій дитина збирає нові враження і порівнює їх з наявними, будує нові, вже власні знання про себе і світ, створює нові об'єкти, набуває нові навички. Особливістю креативної освітньої ситуації є те, що вона не має готових рішень. У такій ситуації вчитель адаптує свою програму для розвитку дитини [7].

Існують різні методики розвитку креативного потенціалу людини. На наш погляд, цікаву класифікацію принципів запропонував К. Szmidt.

Принципи розвитку креативного потенціалу:

- принцип доступності (**Zasada facylitacji**) стосується діяльності, яка сприяє розвитку креативного потенціалу для підвищення ефективності процесу навчання. Проведення комплексу заходів, що стимулюють до креативності, які ґрунтуються на автентичності, відкритості та сприйнятті;

- принцип договірної групи (**Zasada kontraktu grupowego**), стосується формальних норм створення правил, що регулюють процес розвитку креативного потенціалу учнів, таких як ініціативність, чесність, відповідальність, співробітництво, комунікабельність. Ці способи регулюють відносини між учителем і учнями класу. Договір створюється у співпраці всіх учасників, визначаються стандарти і принципи співпраці, призначені для розвитку креативного клімату. Дотримання прийнятих правил сприяє розвитку креативного потенціалу, запобігає бар'єрам креативності, які можуть виникнути в результаті роботи в групі;

- принцип ігровий (**Zasada ludyeczności**) зобов'язує людей, які організують процес для розвитку креативного потенціалу, сприяти створенню атмосфери терпимості, доброти, відкритості і безтурботності, грайливий настрій;

- принцип особистісної мотивації розвитку пізнавальної потреби (**Zasada rozwijania autonomicznej motywacji poznawczej**) розвиває пізнавальну допитливість та інтереси. Процес спирається на реалізацію цього принципу, зокрема у виборі дій і часу, щоб виконати завдання;

- принцип зміцнення творчого процесу (**Zasada wzmacniania procesu twórczego**) – підтримувати розвиток креативного потенціалу шляхом стимулювання. Реалізація цього принципу проявляється у стимулюванні учасників творчого пошуку, усуненні бар'єрів, що виникають під час творчого процесу, підкресленні значення роботи, пропонуванні багатьох спроб вирішення проблем;

- принцип запобігання перешкодам (**Zasada przeciwdziałania przeszkodom**) – (бар'єрам і перешкодам) внутрішні: творчі дії, що пов'язані з когнітивною сферою, емоційно-мотиваційні і зовнішні (екологічні);

- принцип креативного вчителя (**Zasada osobistej kreatywności prowadzącego zajęcia**), передбачається, що тільки креативна людина може стимулювати розвиток креативності інших. Креативний учитель – це особа, яка характеризується стійким пізнавальним інтересом, відкритістю до новизни, терпимістю до різноманітності [12, 98 – 114].

Цікаві принципи розвитку креативного потенціалу людини пропонує А. Tokarz [14, 213 – 218]:

- принцип різноманітності (**Zasada różnorodności**) – стосується змісту, форм, методів і засобів педагогічної діяльності з розвитку креативного потенціалу. Принцип різноманітності сприяє розвитку інтересу до навчання, мотивації до дії;

- принцип відтермінування і формування цінностей (**Zasada odroczonego i wielostronnego wartościowania**) стосується ідей, що генеруються учнями. Він спрямований на те, щоб «відкласти» їх критичну оцінку, яка носить інформативний і описовий характер;

- принцип відносної корисності знань (**Zasada względnej przydatności wiedzy**) відповідно до надмірного застосування знань раціональне використання знання може виконувати функцію бар'єра в творчому процесі;
- принцип суперечностей (**Zasada respektowania sprzeczności**) належить до суперечностей когнітивних, міжособистісних, а також за характером творчого процесу. Апелує до однієї з основних якостей креативної особистості, таких як: терпимість, недовомленість, неясність ситуації;
- принцип позитивних емоцій (**Zasada prymatu emocji pozytywnych**) – полягає у створенні атмосфери доброти і веселощів, яка дає більше можливості для участі у творчій роботі, усуваючи страх потенційних дій, сприяє ліквідації емоційних перешкод творчої діяльності;
- принцип агентства (**Zasada sprawstwa**) – це створення ситуації, яка дає можливість брати активну участь у різних видах творчої діяльності.

У Польщі в останні роки простежується великий інтерес до проблем креативності. В Інтернеті можна знайти готові навчальні матеріали, блоги тренерів з розвитку креативності, приклади курсів і тренінгів креативності, готові плани уроків, приклади стимулювання креативності учнів. Щодо вчителів, то їхня діяльність спрямована на поліпшення методів роботи з учнями, вони мають у своєму розпорядженні багато цікавого матеріалу, існують також спеціальні навчальні курси. У питанні початкової освіти гарним прикладом щодо креативності вчителів є недавно опубліковані роботи I. Adamek і J. Bałachowicz «Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka» [5].

Висновки. Діти від природи дуже допитливі, отож учителі повинні знати, як розвивати креативний потенціал і як забезпечити продуктивне використання несформованого потенціалу. Не існує єдиної методики чи технології розвитку дитячої креативності, але є широкий спектр ефективних форм та методів, які можуть допомогти вчителю. Багато з них розробляються від схематичного викладання до креативних і цікавих вправ і вже використовуються в педагогіці. Наприклад, на заходах, що проводяться в рамках методу проекту. Математика успішно поєднує креативне мислення з логічними задачами, є проекти, які ефективно активізують дітей у творчу діяльність. Для обдарованих дітей використовуються вправи, які дозволяють вийти за межі шаблонів. На таких уроках учні можуть продемонструвати свої здібності, отож, це дуже популярна форма організації навчання в Польщі. Така форма працює ефективно, особливо для ранньої стадії навчання (1 – 3 класи), коли учні тільки починають входити в світ навчання.

Учителі повинні допомогти дитині у формуванні креативної компетентності удома. Слід спільно організувати і використовувати час для вправ та ігор, які будуть сприяти розвитку креативного мислення, що впливатиме на успішність у школі.

Отже, креативність потрібна не тільки в науці або професійній діяльності, а й у повсякденному житті. Це допомагає застосувати нетрадиційний підхід до проблем і адаптуватися до реалій стрімко мінливого світу. Вчителю слід дбати про розвиток креативності у дітей, тому що це може допомогти їм задовольнити вимоги сучасності.

Література

1. Левицкая И.Б., Турчак С.К. Развитие креативности школьника / И.Б. Левицкая, С.К. Турчак // Педагогика. – 2007. – № 4. – С. 112 – 114.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К. : Вид. дім «Освіта», 2013. – 392 с.
3. Павленко В.В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток / В.В. Павленко // Педагогічна освіта: Теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. праць / Київ ун-т ім. Б. Грінченка ; редкол. : В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа [та ін.]. – К. : ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – Вип. 23. – С. 15 – 21.
4. Яковлева Е.Л. Развитие творческого потенциала личности как цель образования / Е.Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. – С. 28 – 43.
5. Adamek I., Bałachowicz J. Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka / I. Adamek, J. Bałachowicz. – Kraków, 2013.
6. Ekiert-Oldroyd Dorota. Wiedza o twórczości i stosunek do nauczania twórczego jako istotne elementy kompetencji współczesnego nauczyciela. Raport z badań studentów pedagogiki : Pomiedzy dwiema edukacjami / Dorota Ekiert-Oldroyd // Nauczyciel wczesnej edukacji dziecka wobec czasu zmian. – Łódź, 2014. – S. 43 – 56.
7. Uszyńska-Jarmoc Janina. Kreatywność nauczycieli i ich przekonania i intencje dotyczące interakcji wychowawczych z dziećmi : Pomiedzy dwiema edukacjami / Janina Uszyńska-Jarmoc // Nauczyciel wczesnej edukacji dziecka wobec czasu zmian. – Łódź, 2014. – S. 67 – 81.
8. Konarzewski K. Nauczyciel / K. Konarzewski // Sztuka nauczania. – Warszawa, 1995.
9. Malinowski T. Nauczyciel. Sylwetka psychologiczna współczesnego nauczyciela / T. Malinowski // Encyklopedia psychologii / pod red. W. Szewczuka. – Warszawa, 1998.
10. Podstawa programowa kształcenia ogólnego [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу : <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2011/02/1c.pdf>. – S. 17.
11. Szmidt K.J. ABC kreatywności / K.J. Szmidt. – Warszawa, 2010.
12. Szmidt K.J. Dydaktyka twórczości. Koncepcje, problemy, rozwiązania / K.J. Szmidt. – Kraków : «Impuls», 2005. – S. 98 – 114.
13. Szmidt K.J. Pedagogika twórczości / K.J. Szmidt. – Gdańsk, 2007. – 424 s.
14. Tokarz A. Dynamika procesu twórczego / A. Tokarz. – UJ, Kraków, 2005. – S. 213 – 218.

References

1. Levitskaya I.B., Turchak S.K. Razvitie kreativnosti shkolnika (*The development of pupil's creativity*), *Pedagogika*, 2007, Vol. 4, pp. 112 – 114. [in Ukrainian]

2. Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv iz navchanniam ukrainskoiu movoiu. 1 – 4 klasy (*Training programs for secondary schools with teaching in Ukrainian language. 1 – 4 classes*), Kyiv, 2013, 392 p. [in Ukrainian]
3. Pavlenko V.V. Kreatyvnist: sutnist, struktura, zakonomirnosti formuvannia i rozvytok (*Creativity: The essence, structure, peculiarities of formation and development*), Kyiv, 2015. – Vol. 23, pp. 15 – 21. [in Ukrainian]
4. Yakovleva E.L. Razvitie tvorcheskogo potentsiala lichnosti kak tsel obrazovaniya (*Development of person's creative potential as the goal of education*), *Voprosy psikhologii*, 1996, Vol. 3, pp. 28 – 43. [in Ukrainian]
5. Adamek I., Bałachowicz J. Kompetencje kreatywne nauczyciela wczesnej edukacji dziecka / I. Adamek, J. Bałachowicz. – Kraków, 2013.
6. Ekiert-Oldroyd Dorota. Wiedza o twórczości i stosunek do nauczania twórczego jako istotne elementy kompetencji współczesnego nauczyciela. Raport z badań studentów pedagogiki : Pomiedzy dwiema edukacjami / Dorota Ekiert-Oldroyd // Nauczyciel wczesnej edukacji dziecka wobec czasu zmian. – Łódź, 2014. – S. 43 – 56.
7. Uszyńska-Jarmoc Janina. Kreatywność nauczycieli i ich przekonania i intencje dotyczące interakcji wychowawczych z dziećmi : Pomiedzy dwiema edukacjami / Janina Uszyńska-Jarmoc // Nauczyciel wczesnej edukacji dziecka wobec czasu zmian. – Łódź, 2014. – S. 67 – 81.
8. Konarzewski K. Nauczyciel / K. Konarzewski // Sztuka nauczania. – Warszawa, 1995.
9. Malinowski T. Nauczyciel. Sylwetka psychologiczna współczesnego nauczyciela / T. Malinowski // Encyklopedia psychologii / pod red. W. Szewczuka. – Warszawa, 1998.
10. Podstawa programowa kształcenia ogólnego [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2011/02/1c.pdf>. – S. 17.
11. Szmidt K.J. ABC kreatywności / K.J. Szmidt. – Warszawa, 2010.
12. Szmidt K.J. Dydaktyka twórczości. Koncepcje, problemy, rozwiązania / K.J. Szmidt. – Kraków : «Impuls», 2005. – S. 98 – 114.
13. Szmidt K.J. Pedagogika twórczości / K.J. Szmidt. – Gdańsk, 2007. – 424 s.
14. Tokarz A. Dynamika procesu twórczego / A. Tokarz. – UJ, Kraków, 2005. – S. 213 – 218.

Павленко Вита. Субъект-субъектное взаимодействие в учебно-воспитательном процессе Польши. В статье выделены особенности субъект-субъектного взаимодействия в учебно-воспитательном процессе Польши. Представлены различные методики развития креативного потенциала учащихся начальной школы. Проанализированы принципы развития креативности К. Szmidta, А. Tokarza; модель развития креативного потенциала R. Ripple'a. Рассмотрена сущность понятий «креативность», «креативный компетенция», «компетентность младшего школьника», «субъект-субъектное взаимодействие».

Ключевые слова: креативность, креативная компетенция, компетентность младшего школьника, объект, субъект, субъект-субъектное взаимодействие.

Pavlenko Vita. Subject-to-Subject Interaction in the Educational Process in Poland. The article emphasizes the main peculiarities of the subject-to-subject interaction in the educational process in Poland. The author presents different development methodologies of junior pupils' creativity. The main principles of creativity development written by K. Szmidt, A. Tokarz and developmental model of creative potential written by R. Ripple are analyzed. The essence of the concept «creativity», «creative competence», «junior pupils' competence», «subject-to-subject interaction» is examined.

Key words: creativity, creative competence, grade's competence, junior pupil's competence, subject-to-subject interaction.

Одержано 23.12.2015